

Pusztai Gabriella és Morvai Laura (szerk.):

Pálya-modell – Igények és lehetőségek a pedagógus-továbbképzés változó rendszerében

A Pusztai Gabriella és Morvai Laura által szerkesztett *Pálya-modell* című tanulmánykötet 2015-ben jelent meg a *Felsőoktatás és társadalom* című könyvsorozat negyedik sorozatköteteként. A tanulmánykötetben a Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központjának számos munkatársa számol be kutatási eredményeiről, emellett több hazai és határon túli kutató, gyakorló pedagógus, továbbképzésben dolgozó oktató, oktatásszociológus és felnőttképzési szakember is hozzájárult egy-egy értekezéssel a tanulmánykötethez. Az *Igények és lehetőségek a pedagógus-továbbképzés változó rendszerében* alcímet viselő kötet számos információt árul el az olvasónak a tartalmat illetően. A tudatos és logikus felépítésű tanulmánykötet az alcímnek is eleget téve részletesen ismerteti a jelenlegi magyarországi tanárképzés és a szakmai továbbképzés jellemzőit, lehetőségeit, a magyar pedagógusok aktuális helyzetét, képzési igényeiket és az esetlegesen felmerülő problémákat. Mindemellett betekintést nyerhetünk a tanárképzést érintő legnagyobb változásokba (lásd a 2013-ban bevezetett Életpálya-modellt), melyek szignifikáns átalakulásokat hoztak a magyar pedagógustársadalom életében.

A tanulmánykötet tematikáját tekintve öt nagy átfogó témakörre osztható fel. Több tanulmány is a tanár(tovább)képzésekhez köthető, ezenkívül szó esik a Magyarország határon túli oktatáspolitikai helyzetekről, az iskolai etikai normákról és gyermeknevelési értékekről, az IKT oktatásbeli szerepéről és a pedagógusok nyelvi kompetenciáiról. A recenzió az imént felsorolt öt témakör alapján mutatja be a tanulmánykötetet. Az átfogó tématerületeket tekintve láthatjuk, hogy a kötet nemcsak a hazai pedagógusokkal és pályaszocializációjukkal foglalkozik, hanem ezen túlmutatva határon túli speciális szakmapolitikai helyzeteket is mélyrehatóan vizsgál különböző kutatások alapján. A kutatási módszereket illetően a nemzetközi és hazai neveléstudományi és szociológiai szakirodalom felhasználása mellett többek között az oktatásstatisztikai adatok interpretálása, illetve az interjú- és dokumentumelemzések tűnnek ki. A kötet oktatásstatisztikai elemzéseinek a TELEMACHUS 2014 felmérés szolgált táptalajként, mely felmérés adatainak mélyreható elemzésével a kötet nagyban hozzájárul a pedagógusok pálya-professionalizációjának megszilárdítását célzó törekvésekhez.

A szerkesztők Polónyi István tanulmányát nem véletlenül helyezték el az első helyen. A tanulmány a pedagóguslét jelenlegi helyzetébe és problémáiba vezeti be az olvasót, alapot adva a kötet során előforduló további témáknak. Ismerteti a magyar pedagógusok bérezését, pályán maradási és pályaváltási szándékait, az elnőiesedés problematikáját, a presztízs és karrierlehetőségek hiánya okozta kiábrándultságot, mely utóbbi nem

mellesleg a pedagógusprobléma egyik legszembetűnőbb jele.

A tanulmánykötet egyik legrészletesebben taglalt témaköre a tanár(tovább)képzések köré fonódik. Részletes leírás olvasható négy tanulmányon át a továbbképzési típusokról, azok effektivitásáról, a kielégítetlen képzési területekről, felmerülő elégedetlenségekről és a továbbtanulásra való motivációkról, a végzett pedagógusok jellemzőiről. Szabó Barbara Éva és Hegedűs Roland szerzőpáros tanulmánya a felsőoktatás továbbképzési kínálatát mutatja be Magyarországon keleti régiójában. Ebből kiderül, hogy a továbbképzések többnyire az egyéni és szakmai készségeknek, illetve kompetenciáknak a fejlesztését és erősítését tűzik ki célul. Márkus Edina és Engler Ágnes tovább vizsgálta a tanárok továbbtanulási terveit. Márkus ezt életkorra és nemekre lebontva elemezte, amiből kiderült, hogy az életkor előrehaladtával csökken a tanulási hajlandóság, és a férfiak nagyobb arányban tanulnak tovább. A szerző felsorolja a továbbképzési témák fontosságát (pl. tehetség gondozás, környezeti nevelés stb.), illetve a kielégítetlen képzési igényeket, melyek leginkább a speciális tanulási igényűek felzárkóztatásához és a tanításhoz szükséges számítógépes ismeretekhez kapcsolódnak. Engler Ágnes azt vizsgálta, hogy mi befolyásolja és ösztönzi a pedagógust a továbbtanulással kapcsolatban. Klaszterelemzése során a pedagógus továbbtanulás mellett szóló érveit vizsgálta, ennek eredményeként négy csoportot különített el: korrigálók, elkötelezettek, innovatívok és kívülállók, ami miatt már önmagában érdemes a tanulmányt tüzetesen elolvasni. A tanártovábbképzésekkel kapcsolatos utolsó tanulmányban Kovács Edina számol be többek között a pedagógusok képzési igényeiről, illetve arról, hogy ezekben az igényekben milyen szerep tulajdonítható a társadalmi nemi sajátosságoknak. Kifejti, hogy a pedagógusok milyen továbbképzéseken vettek részt, és hogy ezek mennyire feleltek meg a hatékonyság és célszerűség feltételeinek. Pusztai Gabriella tanulmányában a pedagóguspálya retenciós képességeit veszi nagyító alá. Írásában azt vizsgálja, hogy rendelkeznek-e a felekezeti pedagógusképző intézményekben végzett pedagógusok speciális, karakteres vonásokkal az állami képzésből kikerülőkkel szemben. Tárgyalta továbbá, hogy a két pedagógusképző szektor alumnusai mely hivatásukból adódó feladatokat tartják különösen fontosnak. Így jutott arra az érdekes következtetésre, hogy a felekezeti képzésből kikerülő pedagógusok a kollégákkal és iskolai közösséggel való szakmai együttműködés mellett köteleződnek el, fontosnak tartják a diákok személyes problémáinak megismerését, a kulturális tudatosságok kialakítását, sőt a hűséget és az önzetlenséget is jóval nagyobbra értékelik, mint az állami szektorból kikerült társaik.

A következő tematikus egység, mely ugyancsak különösen nagy jelentőséggel bír a tanulmánykötetben, néhány Magyarországgal szomszédos ország oktatáspolitikai helyzetére koncentrál. Kovács Klára és Márkus Zsuzsanna többnyire a kisebbségi pedagógusok szerepét és perspektíváját taglalja az ukrán oktatási rendszerben. Szlovákiát illetően

Írásában azt vizsgálja, hogy rendelkeznek-e a felekezeti pedagógusképző intézményekben végzett pedagógusok speciális, karakteres vonásokkal az állami képzésből kikerülőkkel szemben.

Morvai Laura az iskolákban közvetített értékek fontosságát emeli ki, mely értékek a rejtett tantervben jelennek meg.

Bacsikai Katinka a kihívást jelentő iskolák pedagógusainak különleges szerepét mutatja be, akiknek speciális munkakörülmények közepette és nagy szociokulturális különbségekkel rendelkező tanulókkal (pl. drogfogyasztók, magatartászavarosak) teli közegben kell helyt állniuk. A tanulmánykötet három tanulmánya is Romániával foglalkozik. Mandel Kinga Magdolna a Romániában 2012-ben bevezetett oktatási reform (főleg negatív) hatását konstatálja mind az iskolarendszerre, mind a pedagógusokra nézve. Majd Zoller Katalin számol be

arról, hogy a romániai pedagógusok milyen gyakorisággal és miféle továbbképzéseken vesznek részt. A tanulmányt olvasva az olvasó könnyedén felfigyelhet arra, ahogy ez a tanulmány a már említett Márkus Edina tanulmányával mintegy párbeszédet folytat, mely részben ugyanezt a kérdéskört vizsgálja, csak magyarországi kontextusban. Ennek megfelelően a romániai pedagógusok továbbképzési igényei szinte megegyeznek a magyarországi pedagógusok igényeivel: mindkét országban több ismeretre tennének szert speciális nevelési igényűek oktatásával, munkahelyen alkalmazható új technológiák megismerésével, és multikulturális környezetben való tanítással kapcsolatos továbbképzésekre irányuló fokozott igény figyelhető meg. Bordás Andrea a romániai pedagógusok szakmai fejlődésére való lehetőségeit vizsgálja a szervezeti működés formális határain belül. Alapos interjúelemzésében abba is betekintést nyerhet az olvasó, hogy maguk a pedagógusok lehetőségként vagy kötelező jellegű felesleges feladatként tekintenek-e ezekre az alkalmakra.

A harmadik nagy témakörbe azok a tanulmányok sorolhatók, amelyek iskolai etikai normákkal és gyermeknevelési értékekkel foglalkoznak. Erdős István a tanári pálya és hivatás reformja következtében elkészítendő etikai kódex törvényi előírásaival és eddig megvalósult változataival foglalkozik. Írásában azt taglalja, hogy a már formálódó etikai kódex mennyire van kapcsolatban a tanári professzió problematikájával. Morvai Laura az iskolákban közvetített értékek fontosságát emeli ki, mely értékek a rejtett tantervben jelennek meg, így csupán látens módon vannak jelen az oktatási intézmény életében. Érdekes megállapításokat tesz azzal kapcsolatban, hogy mi minden befolyásolja bizonyos értékek közvetítését az egyes iskolákban. A befolyásoló tényezők közül hármat vizsgál: a fenntartó típusát, a tanár vallásosságát, illetve a tanár nemét. Ehhez a témához köthető valamelyest Bocsi Veronika munkája is, aki az oktatási intézményeken belül speciális gyermeknevelési kulturális értékek és kódok átadását elemzi.

A tanulmánykötet utolsó előtti kisebb tematikus egységét az IKT oktatásbeli szerepe képezi, ami a digitális médiumok 21. századi felülreprezentáltsága miatt egyre nagyobb teret hódít az oktatásban. Barnucz Nóra és Labnecz Imre közös tanulmányukban a pedagógusok és az IKT szerepkörét vizsgálják Magyarország keleti régiójában. Felmérésükből kiderül, hogy az oktatásban az interaktív tábla használata a legelterjedtebb, ami csökkenti a diákok érdektelenségét, a diákokra motiváló erővel hat, és megsokszorozza

a kommunikációt a pedagógus és a diák között. Bodó Julianna a pedagógus szemszögéből vizsgálja az internet gyerekekre és fiatalokra kifejtett hatását Romániában. Az iskolai keretben való internethasználatról is szót ejt, mellyel kapcsolatban kifejti, hogy annak tudatos bevonása miért mondható még bizonytalannak. Tanulmánya kérdőíves kutatásokra és interjúkra alapoz, az utóbbiak a laikus olvasóhoz is közelebb hozhatják a témát.

A tanulmánykötet utolsó egysége a pedagógusok közötti idegen- és anyanyelvi kompetenciákat vizsgálja. Nagy Zoltán három nagy klasztercsoportot (megengedők, elfogadók és elutasítók) vélt felfedezni a pályán lévő pedagógusok anyanyelvi attitűdjeivel kapcsolatban. Ezek a csoportok a sztenderd nyelvhasználat és a nyelvjárások elfogadásához és iskolai használatához való viszonyulás alapján rajzolódtak ki. Véggövetkeztetésként arra jutott, hogy szükséges lenne a leendő tanárok pedagógiai kultúráját egy anyanyelvi nevelésre irányuló kurzuson formálni, és nagyobb hangsúlyt fektetni az elfogadó szemléletmód kialakítására az anyanyelvvvel és a nyelvjárásokkal kapcsolatban. A tanulmány aktualitását mi sem bizonyítja jobban, mint az elsősorban nyugaton uralkodó, de hazánkban is egyre nagyobb szerepet játszó szociolingvisztikai kutatások, melyek épp a nyelvjárási különbségekből adódó nyelvi diszkrimináció ellen hivatottak küzdeni. Sebestyén Krisztina és Dusa Ágnes Réka szerzőpáros a nyelvszakos és nem nyelvszakos pedagógusok idegennyelv-tanulási terveit vette górcső alá. A felmérésükben arra a kérdésre keresik a választ, hogy milyen nyelvismerettel rendelkeznek a tanárok, hajlandóak lennének-e idegen nyelveket tanulni, illetve fel tudják-e használni nyelvismeretüket szaktudományos ismeretek szerzésére.

Végszó gyanánt megállapítható, hogy a tanulmánykötet a tanári pálya számos aktuális kérdését elemző sokrétű és igényes munka. A tanulmányokban feltüntetett ábrák nemcsak szemléltető és magyarázó funkcióval bírnak, hanem olykor megszakítják az olvasás menetét, ezzel is gondolkodásra sarkallva az olvasót. Ebből kifolyólag a kötet igen olvasmányos, így az akár a neveléstudományi műveltséggel nem rendelkező olvasó számára is érdekes lehet. A szövegek ugyanakkor a neveléstudományi és oktatásszociológiai terminológiát is hatékonyan használják, amivel a kötet egyszersmind a szakértő olvasó igényeit is kielégíti. Véleményem szerint a recenzióban kiemelt nagyobb tematikus egységek oly mértékű relevanciával bírnak, hogy azok köré – természetesen további hasonló tanulmányokkal kibővítve – akár különálló tematikus tanulmánykötetek is szervezhetők lennének.

(Partium Könyvkiadó, Personal Problems Solution, Új Mandátum Könyvkiadó, Nagyvárad–Budapest, 2015)

Hetei Adrienn